

A 2010-ES ÉV A KISEBBSÉGI OMBUDSMAN MUNKÁJÁBAN

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa 2010-ben is, a hivatalba lépése óta megduplázódott és azóta állandósult ügyszámban, évente több mint ezer ügyben intézkedik, de ezen felül jelentős számot képvisel az ügyforgalmunkat bemutató statisztikánkból részben kimaradó hazai és külföldi rendezvénymeghívók, konferenciákra, tanácskozásokra, konzultációkra történő felkérések száma.

2010-ben közel félezer ilyen felkérés érkezett elsősorban kisebbségi vagy települési önkormányzatoktól, közigazgatási szervektől, kormányhivataloktól, oktatási és kulturális intézményektől, civil és nemzetközi szervezetektől, külföldi illetve belföldi nem kormányzati szervektől.

A beérkezett nagyszámú felkérések mindegyikének természetesen nem tudunk eleget tenni. Az ombudsman személyesen illetve számtalan esetben kollégái által képviseltetve magát mintegy 100 eseményen vett részt. Ennek körülbelül 1/3-a hazánkban vagy külföldön szervezett nemzetközi vonatkozású programokon való részvétel volt. Az intézmény iránt felerősödött nemzetközi érdeklődés miatt 2010 folyamán hivatalunkban fogadtunk több nagykövetet és külföldi delegációt, számos nemzetközi szervezet vezetőjét.

Munkánk során különös figyelmet fordítunk arra, hogy az ombudsmani intézményt minél több állampolgár számára tegyük még elérhetőbbé, ezért 2010-ben irodánk munkatársainak részvételével 3 alkalommal szerveztünk megyelátogatást, és számos alkalommal látogattunk egyéb vidéki helyszínekre. Ezek a találkozók növelték a beérkező panaszok számát, valamint a biztosi intézmény ismertségét is.

A kisebbségi biztosi intézmény elismertségét jelzi az is, hogy a kisebbségi közösségek tagjai és vezetői körében egyre nagyobb az intézmény iránt megnyilvánuló bizalom. Hasonló elismertséget jelez, hogy az Országgyűlés ellenőrző szerveként munkánkat fontosnak és nemzetpolitikai szempontból nélkülözhetetlennek ítélték a jogalkotók is, ezt tükrözi az új Alkotmány koncepciójában az intézmény függetlenségének jövőbeni deklarálása, valamint javaslataink elfogadása, továbbgondolása.

Az etnikai adatok kezeléséről szóló vizsgálat

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa bevonva az adatvédelmi biztost is a munkába, az etnikai adatkezeléssel kapcsolatos szabályok újragondolására tett javaslatot. A vizsgálat kiemelt célja volt, hogy a törvényi kikapuk „bezárásával” elősegítse a nemzeti és etnikai kisebbségek alkotmányos jogainak teljes körű érvényesülését, a visszaélések lehetőségének kizárását. A vizsgálat választ ad arra a kérdésre, hogy az egyes életviszonyokban – így az anyagi vagy egyéb előnyökkel járó kisebbségi jogok gyakorlása esetén, a képviseleti jogok gyakorlása során, a büntető igazságszolgáltatás területén, a népszámlálás lebonyolításakor és a gyermekvédelmi rendszerben – milyen objektív garanciális szempontokat figyelembe véve tekinthető valaki egy kisebbségi közösség tagjának.

A vizsgálat eredményeként megfogalmazott javaslatokra az előző kormánynak már nem volt ideje érdemi választ adni. Az új kormány megkezdte a javaslatok áttekintését, és megvalósításukról reményeink szerint 2011-ben lehetőségünk lesz egyeztetni.

Ennek egyik legaktuálisabb eleme a népszámlálás. 2011-ben a Központi Statisztikai Hivatal népszámlálást fog tartani, amely során lehetőség lesz a nemzetiséget, a kisebbségi közösségekhez való tartozást önkéntes és anonim módon megvallani. A kisebbségi biztos folyamatosan figyelemmel kíséri a népszámlálás előkészületeit. Fellépésének is szerepe volt abban, hogy az érintett kérdéskörökből nem maradtak ki a nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó adatok.

A kulturális vizsgálat

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa az eddigi legátfogóbb módon vizsgálta a kisebbségi kulturális jogok érvényesülését. A vizsgálat hiánypótló jellege miatt a teljességre törekedett, ezért a kisebbségi kulturális élet hat területét – muzeális intézmények, közművelődés, könyvtári ellátás, műemlékvédelem, előadó-művészet, filmgyártás – valamint ezekhez kapcsolódó nemzetközi kötelezettségvállalásokat elemezte. A vizsgálat azt igazolta, hogy a kisebbségi kulturális jogok terén komoly hiányosságok tapasztalhatók, amelyek nagyrészt a jogi szabályozás, illetve az állami szerepvállalás hiányosságaiból adódnak. A máig megőrzött kulturális örökség ápolásához, gyarapításához a kisebbségi feladatellátás teljes rendszerének átalakítása szükséges.

Az elkészült mintegy félezer oldalas jelentés összefoglalja a jó gyakorlatokat, a támogatásra, követésre érdemes kezdeményezéseket, a feltárt hiányosságokat, problémákat, a kisebbségi kultúra kiteljesítését segítő javaslatainkat. A feltárt visszasságok orvoslása érdekében 35 jogalkotási javaslatot, 78 ajánlást fogalmaztunk meg a kormány, az egyes minisztériumok, valamint a kisebbségi kulturális jogok érvényesítésében közreműködő szervezetek számára.

2010-ben a kulturális területen dolgozó szakemberek részvételével párbeszéd kezdődött megállapításainkról, és azok gyakorlati megvalósításáról. Az újonnan megalakult Országgyűlés javaslatunkkal összhangban módosította az előadó-művészeti törvényt, és kedvezőbb kategóriába sorolta a nemzeti és etnikai kisebbségi színházakat.

A települési kisebbségi önkormányzati választások

2010-ben immár ötödik alkalommal választhatták meg a kisebbségi közösségek a képviselőiket a településeken és fővárosi kerületekben ellátó önkormányzatokat. E választás eredményeként minden előzetes várakozást meghaladóan nőtt a települési kisebbségi önkormányzatok száma.

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa hivatalból indított vizsgálata a választás valamennyi szakaszát áttekintette, így a választási előkészületeket, a kisebbségi választói jegyzékek összeállításának folyamatát, a jelöltállítást, a kampányt, a szavazást és a választási eredményeket. A kisebbségi választói jegyzék minél alaposabb vizsgálata érdekében összehasonlító elemzést végeztünk a Szerbiában alkalmazott választói nyilvántartással. A választási tendenciák, a visszatérő problémák feltárása érdekében összevetette a korábbi és a 2010. évi kisebbségi önkormányzati választások adatait.

A vizsgálat azt igazolta, hogy a választás teljes folyamatában találhatóak olyan elemek, amelyek törvényi változtatást igényelnek a kisebbségek önkormányzáshoz való jogának biztosítása érdekében.

A választás folyamata még nem zárul le, 2011. január 9-én kerül sor az országos kisebbségi önkormányzatok tagjainak megválasztására. Emiatt az eddigi javaslatokra az Országgyűlés és

a Kormány eddig csak egy rövid választ küldött, az érdemi egyeztetésre 2011. második felében, a kisebbségi választójog átfogó felülvizsgálata során nyílik majd lehetőség.

A kisebbségek országgyűlési képviseletének ügye

A kisebbségek országgyűlési képviseletének megoldatlansága a magyar kisebbségpolitika legnagyobb adóssága. Az előző ciklusban a kisebbségi biztos kidolgozta ugyan – az országos kisebbségi önkormányzatokkal együttműködve – a kisebbségi parlamenti képviselet koncepcióját, ezt azonban nem vitatták meg érdemben a politikai döntéshozók.

A kisebbségi biztos előremutatónak és üdvözlendőnek tartja, hogy az újonnan megalakult Országgyűlés – egyik első törvényében – a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításával megteremtette a 13 nemzeti és etnikai kisebbségi közösség parlamenti képviseletéről szóló törvény megalkotásának jogi kereteit. A kisebbségek jogosultakká váltak arra, hogy a részükre biztosítandó választójogi kedvezmények révén az Országgyűlés létszámán felül további legfeljebb 13 képviselőt juttathassanak be a törvényhozásba.

2011-ben a kisebbségi ombudsman kész arra, hogy a törvény részleteinek kidolgozásához szakértői segítséget nyújtson.

A kisebbségi oktatás átfogó vizsgálata.

Elindítottunk egy több évre tervezett, átfogó vizsgálsorozatot a kisebbségi közoktatás teljes spektrumának a megismerése és bemutatása érdekében. Vizsgálni fogjuk a nemzetiségi, kisebbségi nevelést, nevelést-oktatást folytató óvodák, általános, szak- és középiskolák, valamint a nemzetiségi óvónő-, és tanárképzés helyzetét is. Azt szeretnénk látni, hogy a tényleges állapot mennyire felel meg a jogszabályi követelményeknek, illetve fordítva, a gyakorlat alapján a kisebbségi nevelés-oktatás jogi környezetének megváltoztatására szükség volna-e.

2010-ben a **kisebbségi óvodai nevelés** helyzetének megismerésére és értékelésére vállalkoztunk. 2010 áprilisa és júniusa között meglátogattunk 7 megye 19 településén, ill. Budapesten 33 óvodát, illetve óvodai telephelyet. Érintett kisebbség: cigány 9, német 8, horvát 4, szlovák 5, román 3, bolgár, ruszin, szerb, szlovén 1-1 alkalommal. (A többieknek nincs óvodájuk.) A kisebbségi óvodai nevelésre vonatkozó jelentésünk várhatóan január végén kerül bemutatásra.

A szociális válsághelyzethez kapcsolódó ügyeink

2010-ben az előző évekhez hasonlóan magas volt a szociális ügyek száma. Eltekintve egyedi panaszok ismertetésétől, fontos felhívni a figyelmet néhány tendenciára

A legtöbb esetben szociális segély, lakhatás, lakbérhátralék, közüzemi díjtartozás volt a panasz tárgya, amit tetéztek az **árvízkárokkal kapcsolatos** (közel 20 panasz) ügyek. A hozzánk forduló emberek a szegénység, a nyomor súlyosbodását és élethelyzetük kilátástalanságát közvetítették felénk. **A panaszosok többsége tartós, elhúzódó szociális válsághelyzettel küzd.** Gyakoriak a hónapokra visszanyúló lakbér- és közüzemi tartozások, a hiteltörlesztési problémák, majd az eladósodási spirál visszafordíthatatlan folyamatának megjelenése. Ezek a helyzetek nem orvosolhatóak az állami támogatások rendszerével, hiszen a havonta folyósított alacsony összegű segélyek a mindennapi életszükségletek kielégítésére is alig elegendőek. Nincs azonban olyan működőképes, a problémákat összetett módon kezelő szociális ellátórendszer, amely tényleges alternatívát nyújtana. Sajnos egyelőre olyan civil,

vagy egyházi bázis sem létezik, amely az egyedi szegénypolitikai jellegű támogatásokon kívül tartós változást, „felemelkedést” tudna biztosítani a rászoruló állampolgároknak.

Nagy probléma a roma kisebbséghez tartozók munkaerő-piacról való tartós kirekesztődése. Sokan fordultak hozzánk azért, hogy közfoglalkoztatottként helyi szinten alkalmazzák őket, tehát a gyakran elhangzó negatív véleményekkel szemben, tapasztalataink szerint a roma származású emberek is dolgozni akarnak. A közfoglalkoztatással kapcsolatos panaszok esetében a roma kisebbségi lakosok többnyire azt kifogásolják, hogy kevesebb ideig, nem megfelelő munkakörülmények között, több esetben értelmetlen, megalázó munkára kötelezve alkalmazzák csak őket. Ellentmondásos helyzetet teremt, hogy sok település legnagyobb foglalkoztatója maga a polgárok által választott önkormányzat, azon belül is a polgármester. A települési önkormányzatok munkáltatói szerepben való fellépése munkaügyi és munkavédelmi szempontú problémákat is felvet. Kérdés, hogy mennyire felkészültek a települések e szerepkör betöltésére, szakmailag és humán erőforrás szempontjából milyen minőségben tudják megoldani a közfoglalkoztatás megszervezésével kapcsolatos feladatokat. Folyamatosan figyelemmel kísérjük ebben az évben is, hogy a kormány által megtett lépések milyen mértékben jelentenek pozitív változást a fenti problémák enyhítése vagy esetleg megoldása tekintetében.

A kisebbségi önkormányzatok egyetértési jogának megszüntetése

A 2011. január 1-jén hatályba lépő jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotók felfogása szerint alkotmányellenség miatt általános jelleggel véleményezési joggá alakítja a törvényben nem miniszter számára biztosított egyetértési jogot. Ennek megfelelően az országos kisebbségi önkormányzatok az eddigi egyetértési jog helyett véleményezési jogot gyakorolhatnak jogalkotási kérdésekben a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvényben meghatározott jogszabályok megalkotása kapcsán. Továbbra is hatályban maradnak azonban a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény azon rendelkezései, amelyek a nemzeti és etnikai kisebbségi óvodai nevelésről, valamint iskolai nevelést és oktatásról szóló irányelvek – miniszteri rendelettel történő – kiadását az országos kisebbségi önkormányzatok egyetértésének beszerzéséhez kötik.

A kialakult tisztázatlan helyzet és a kisebbségi közösségek tiltakozása miatt az Alkotmánybíróságtól alkotmányértelmezést kérek. Indítványom nem a jogalkotási törvény vagy a közoktatási törvény rendelkezései alkotmányosságának vizsgálatára irányul, hanem az Alkotmány rendelkezéseinek értelmezésére. Így kérem az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 51. §-ában meghatározott eljárás keretében az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, 7/A. § (1) bekezdésének, valamint 68. § (1)-(4) bekezdéseinek együttes értelmezését annak megállapítása érdekében, hogy van-e alkotmányos alapja az országos kisebbségi önkormányzatok egyetértési jogának a kifejezetten és közvetlenül az általuk képviselt közösségek oktatási és kulturális jogait szabályozó kormányrendeletekkel és miniszteri rendeletekkel kapcsolatban. Így lehet ugyanis választ kapni arra a kérdésre: az Alkotmány rendelkezései alapot adnak-e arra, hogy az országos kisebbségi önkormányzatok egyetértési joguk révén részesei lehessenek a jogalkotási folyamatnak.

„A jövevényektől az államalkotó tényezőig”

Fontosnak éreztük, hogy készüljön Magyarországon egy olyan kötet, amely tudományos színvonalon, mentesen minden politikai elfogultságtól, hitelesen mutassa be a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek múltját és jelenét. A most megjelenő kötetünket felajánlottuk a Külügyminisztériumnak, hogy az EU elnökségre tekintettel, angolra fordítva, a

lehető leghitelesebb módon lehessen tájékoztatni az európai közvéleményt a magyarországi kisebbségi közösségek helyzetéről.